

17. Семенов И.Н., Степанов С.Ю. Психология рефлексии: проблемы и исследования / Семенов И.Н., Степанов С.Ю. // Вопросы психологии. – 1985. – №3. – С. 31-40.
18. Словарь практического психолога/ □ Сост. С.Ю. Головин □ – Минск: Харвест, 1997. – 800 с.
19. Тюков А.А. О путях описания психологических механизмов рефлексии / Тюков А.А. // Проблемы рефлексии. – Новосибирск: Изд-во «Наука», 1987. – С. 68-75.
20. Философский энциклопедический словарь / □ Редкол. С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичёв и др. □ – 2-е изд. – М.: Сов. Энциклопедия, 1989. – 815с.
21. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 576с.
22. Хуторской А.В. Современная дидактика: Учебник для вузов. / Хуторской А.В. – СПб.: Питер, 2001. – 544 с.
23. Шепеленко Т.Л. Формирование коммуникативных умений студентов экономического университета в процессе изучения психолого-педагогических дисциплин: дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / Шепеленко Татьяна Леонидовна – К., 1998. – 221с.
24. Щедровицкий Г.П. Коммуникация, деятельность, рефлексия // Исследования рече-мыслительной деятельности. – Алма-Ата, 1974. – С.12-28.

Анотація

У статті проаналізовано сутність поняття “рефлексія”, обґрунтовано доцільність та розкрито особливості застосування рефлексивного підходу до формування комунікативної компетентності майбутнього фахівця з маркетингу.

Аннотация

В статье проанализировано понятие “рефлексия”, обоснована необходимость и раскрыты особенности применения рефлексивного подхода к формированию коммуникативной компетентности будущего специалиста по маркетингу.

Summary

This article presents analysis of the concept “reflexion”, proves the necessity and discloses the peculiarities of adopting reflexive approach towards the process of prospective marketing specialists communication competence formation.

Подано до редакції 18.12.2009 р.

Рекомендовано до друку докт. пед. наук, проф. Савенковою Л.О.

□ 2009

Мозгальова Н.Г.

ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ: СУТНІСТЬ І БАЗОВІ ПОНЯТТЯ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Актуальність проблеми підготовки висококваліфікованого творчого вчителя музики має на сучасному етапі розвитку національної системи освіти сталу тенденцію до зростання у зв'язку з інтегруванням України до європейського освітнього співтовариства. Методична підготовка вчителя, тобто теоретичні знання і практичні вміння відіграє одну з головних ролей у розвитку професійної майстерності і складає основу його успішної педагогічної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Аналіз наукової літератури засвідчує, що проблема інструментально-виконавської підготовки вчителя музики частково та фрагментарно була поставлена у працях відомих педагогів і методистів минулих років – О.Апраксіної, Д.Кабалевського, Є.Куришева, О.Рудницької, Л.Хлебнікової та ін. Але, на сьогоднішній день у педагогічній науці відсутня чіткість щодо змісту поняття “інструментально-виконавська підготовка” вчителя музики.

Формулювання цілей статті... Тому метою статті стало розкриття змісту поняття “інструментально-виконавська підготовка” для подальшого його використання в повсякденній педагогічній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження... Різноманітність поглядів на сутність інструментально-виконавської підготовки в сучасних умовах є результатом поширення та недостатньої обґрунтованості введення нових понять у педагогіку мистецтва. На думку Л.Ващенко “термінологічну невизначеність значною мірою спричиняє нестримний характер інформаційних потоків: через канали мережі Інтернет, доступність зарубіжних

матеріалів з неадекватно трактованими щодо українського контексту смисловими характеристиками окремих понять. Йдеться про те, що перекладу, в основному підлягає лише необхідне слово. Натомість, смисл контексту, де воно використовується залишається поза увагою, хоча логіка і тип мислення представників різних культур є настільки несхожими, що під час перекладу нерідко втрачається сутність думки. Тому осмислення слів вимагає також і осмислення культурного фону та його аналізу" [2, с. 3]. Дестабілізуючу роль в осмисленні нових педагогічних понять відіграють також інтеграційні процеси педагогіки з іншими сферами діяльності людини: філософією, соціологією, психологією, етикою, правом, менеджментом, бізнесом, медициною тощо. "Розвиток процесів інформатизації – зазначає І. Зязюн – призводить до того, що система професійної підготовки не здатна встигати за бурхливо зростаючим потоком інформації-необхідний принципово новий підхід до конструювання змісту педагогічної освіти, здатної стимулювати молодого педагога до постійного самовдосконалення; рефлексії якості своєї педагогічної діяльності, її самооцінки та корекції" [5, с. 14]. Відомо, що зміст педагогічної діяльності складають такі її форми як: освіта – спосіб передачі знань; навчання – спосіб передачі вмінь практично використовувати знання, цінності і проекти; виховання – спосіб передачі цінностей, формування потреби і здатності до спілкування розвиток навичок проектної діяльності [7, с. 210]. Головним завданням освіти є забезпечення неперервного загального і професійного розвитку майбутнього вчителя з інноваційним стилем науково-педагогічного мислення й діяльності [18, с. 16]. Зміст університетської педагогічної освіти визначається трьома основними напрямками: сформувати майбутнього вчителя, навчити педагогічній діяльності, підготувати освіченого викладача-предметника, менеджера. Цілі вищої освіти та фахової підготовки відображає освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) випускника ВНЗ, яка зафіксована у статті №13 Закону України "Про вищу освіту" і визначає місце фахівця в структурі галузей економіки держави і вимоги до його компетентності (6). За визначенням І.Зязюна фахова підготовка майбутнього вчителя повинна орієнтуватися на використання можливостей свого предмета для формування в суб'єкта не лише предметних, а й надпредметних, соціальних, комунікативних когнітивних, інформативних компетентностей" [5, с. 14]. Розкриваючи зміст поняття "підготовка", ми дотримувались методологічних засад С.Гончаренка, який під терміном "категоріальний апарат педагогіки" розуміє систему понять, у яких відображено предмет педагогіки, її знання про педагогічну дійсність. На думку вченого, "педагогіка, як і інші науки, широко використовує філософські поняття (вони є методологічною базою), а також створює розгалужену мережу власних понять, які поділяються на загальнопедагогічні і часткові" [4, с. 157]. У словнику із соціальної педагогіки термін "підготовка" (від слова готувати) тлумачиться як формування й збагачення ставлень, знань і вмінь, необхідних індивіду для адекватного виконання специфічних завдань. Її мета – забезпечення молоді достатнім рівнем кваліфікації, що дозволить у майбутньому ефективно працювати [12, с.209, 230]. У Великому тлумачному словнику сучасної української мови до наведених визначень підготовки додається ще й досвід, набутий в процесі навчання, практичної діяльності [3, с. 797]. Тому можна погодитись з поглядом М.Васильєвої, яка вважає, що під терміном "підготовка" слід розуміти процес формування, удосконалення знань, умінь, навичок, якостей особистості майбутнього вчителя, необхідних для виконання діяльності, що здійснюється в ході навчання, самоосвіти або професійної діяльності.

В світлі концепції О.А.Абдулліної, О.І.Піскунова, В.О.Сластьоніна та ін. основою будь-якої фахової підготовки є *загальнопедагогічна підготовка*, яка являє собою системний і цілісний процес, спрямований на формування в майбутніх вчителів системи педагогічних знань, умінь, навичок, розвиток їхнього інтересу до педагогічної теорії і шкільної практики, педагогічного мислення і творчого підходу до педагогічної діяльності [1, с.137]. Система загальнопедагогічної підготовки, відповідно до концепції О.Абдулліної, містить у собі наступні елементи: підготовка з теорії й історії педагогіки, теоретична і практична підготовка в процесі занять з предметів педагогічного циклу, усіх видів педагогічної практики і позааудиторної роботи; формування системи загальнопедагогічних знань і умінь; підготовку в галузі методології і методів педагогічної науки, дидактичну підготовку, підготовку до позакласної виховної роботи й громадсько-педагогічної діяльності [1]. У визначенні В.О.Сластьоніна акцент робиться на самостійній роботі студентів, що відповідає загальним цілям навчання у вузі: формування у студентів теоретичних знань в об'ємі достатньому і необхідному для того, щоб випускник педагогічного вузу, засвоївши їх міг: будувати свою професійну діяльність на високому науково-педагогічному рівні; самостійно вивчати, описувати і пояснювати реальні педагогічні явища, приймати обґрунтовані професійні рішення; самостійно добувати науково-педагогічні знання, вміло і швидко орієнтуватися в потоці інформації, що постійно надходить [11, с. 66]. Основним завданням загальнопедагогічної підготовки у вищій педагогічній школі О.І.Піскунов вважає розвиток у майбутніх вчителів загальної і професійної культури, педагогічної спрямованості мислення, професійно значущих якостей особистості [9]. У дослідженнях сучасних українських науковців О.М.Отич, Т.І.Рейзенкінд, В.І.Шахова та ін. розробляється компонентна структура загальнопедагогічної підготовки і визначаються її складові. Базовими поняттями, які конкретизують сутність даного виду підготовки за визначенням О.Отич виступають: суспільно-гуманітарна підготовка, що має методологічне значення і мета якої

оволодіння суспільно-гуманітарними знаннями, уміннями і навичками, на основі яких формується професійно-педагогічний світогляд та методологічна культура; загальнонаукова підготовка, фундаментальне значення якої полягає у формуванні наукової картини світу і закладенні міцного наукового фундаменту для професійного розвитку і самовдосконалення, оволодіння студентами знаннями, уміннями і навичками з фундаментальних та фахово-орієнтованих дисциплін; спеціальна-підготовка, яка маючи професійно-прикладне значення, направлена на набуття умінь і навичок з обраної професії, вироблення в них досвіду професійної діяльності та формування професійної майстерності на основі розкриття власної професійної індивідуальності, та психолого-педагогічна підготовка, яка виконуючи узагальнюючу функцію, формує й закріплює механізми передачі майбутнім педагогом набутого ним професійного досвіду учням і відкриває перед ними шлях сходження до власної творчої індивідуальності [15]. У монографії В.Шахова, присвяченій загальнопедагогічному обґрунтуванню базової педагогічної освіти виділяється три взаємозалежні блоки загальнопедагогічної підготовки: загальнокультурна, спрямована, на підвищення гуманітарної, екологічної, соматичної культури і пов'язана з умінням і прагненням розвинути культуру пізнання й мислення; спеціалізована навчальна й наукова підготовка, необхідна для глибокого, відповідного до рівня сучасної науки, освоєння тієї або іншої сфери знання й діяльності з урахуванням вибору студента, психолого-педагогічна підготовка, спрямована на оволодіння різними технологіями спілкування, управління, саморегуляції, на навчання самостійного конструювання нових педагогічних ситуацій і форм навчання на основі диференційованого, індивідуально-особистісного підходу до учня [18, с. 17]. У дослідженні Т.Рейзенкінд підготовка вчителя музики в педуніверситеті визначається як процес навчання інтегративним професійно-педагогічним технологіям, спрямованим на формування вмінь реалізувати сучасні наукові досягнення в змісті освіти завдяки синтезу принципів, методів наукового й художнього пізнання [13, с. 21]. У руслі зазначених концепцій і визначень інструментально-виконавська підготовка майбутнього вчителя музики являє собою системний і цілісний процес, спрямований на формування в студентів виконавських і базових педагогічних компетентностей, необхідних для їх успішної професійної діяльності, незалежно від предмета своєї майбутньої спеціалізації. Інструментально-виконавська підготовка включає всі основні компоненти загальнопедагогічної підготовки у вузі, а зміст її будується з урахуванням: завдань підготовки студентів певного фаху; психологічних особливостей учнів студентського віку; принципу наступності змісту неперервної мистецької освіти.

Зважаючи на вищезазначене спробуємо з'ясувати місце і роль інструментально-виконавської підготовки вчителя музики в системі його загальнопедагогічної підготовки і визначити похідні поняття, які на думку О.Отич виокремлюються "не за їх науковою ієрархією, а відповідно до логіки дослідження, в контексті якого одні з них мають більш вагоме значення для дослідження заявленої наукової проблеми, а інші, навіть, будучи більш узагальненими, ніж пояснювані ними, мають допоміжне, конкретизуюче значення" [15, с. 43]. Дотримуючись даного визначення, найважливішими ми вважаємо: "курукулум інструментально-виконавської підготовки", "процес інструментально-виконавської підготовки", "система інструментально-виконавської підготовки", "методика інструментально-виконавської підготовки", "методична система інструментально-виконавської підготовки", "навчально-методичне забезпечення інструментально-виконавської підготовки". Здійснений аналіз наукової літератури дозволив констатувати, що використання терміну курикулум є досить актуальним. "Необхідно усвідомити – зазначає Л.Масол, що впровадження в науковий обіг і практичну педагогічну лексику курикулярної термінології не є даниною "моді на європеїзацію освіти", це складний і тривалий процес адаптації педагогічного мислення, що формувалося в минулі роки дещо автономно до сучасних цивілізаційних викликів – внутрішніх і зовнішніх" [8, с.17]. Термін походить від латинського "curriculum" і має два основних значення: програма для розвитку і навчальний курс(план) закладу освіти, "ключовий концепт у науковому і практичному плані, що регулює процеси навчання і виховання кожної людини" [8, с. 18]. Це, на думку О.Отич, надає змогу розглядати курикулум майбутніх педагогів "у контексті їхньої творчої індивідуальності" [15, с. 45]. Відповідно до нашого дослідження курикулумом інструментально-виконавської підготовки вчителя музики слід вважати загальний пакет навчальних курсів, побудований з урахуванням як внутрішніх традицій, так і загальноосвітніх тенденцій, запропонований і затверджений навчальними установами як основи для її успішного здійснення [15, с.45]. Як свідчить аналіз наукової літератури процес інструментально-виконавської підготовки – цілеспрямована свідомо-організована, динамічна взаємодія навчання і виховання, у процесі якої вирішуються суспільно-необхідні завдання мистецької освіти і відбувається розвиток якостей успішної особистості майбутнього вчителя музики.

Постійний контакт між викладачем і студентами на заняттях виконавського циклу, а також керівництвом факультету і адміністрацією повинна передбачати і забезпечувати система інструментально-виконавської підготовки. Без цього неможливий системний підхід до формування навчального процесу, а, отже, забезпечення його цілісності. В перекладі з грецької система – це поєднання, "порядок зумовлений правильним, планомірним розташуванням і взаємним зв'язком частин чого-небудь" [3, с. 856]. Сукупність якісно визначених елементів становить зміст системи, сукупність закономірних зв'язків між елементами-внутрішню форму, або структуру [17]. У

систему інструментально-виконавської підготовки повинен бути закладений механізм, який розвиває самооцінку студентів через вимірювання їхніх досягнень у процесі виконавської практики, а також рефлексію того, що відбувається з ними під час навчального процесу. Дана система повинна давати можливість визначити, наскільки успішно засвоєний студентами той чи інший навчальний матеріал, а також фіксувати динаміку успіхів у різних сферах художньо-творчої і пізнавальної діяльності, що дозволяє отримати більш чітку картину успіхів і невдач студентів протягом навчання у вузі. Слід зазначити, що підготовка конкурентоспроможного фахівця пов'язана не тільки з налагодженим процесом і системою інструментально-виконавської підготовки, а й з методиками навчання, які використовуються викладачами у вищих навчальних закладах. Вибір методик залежить не тільки від мети і змісту навчання, а й від досвіду та кваліфікації викладача, особливостей майбутньої професії, рівня попередньої підготовки студентів. Розглядаючи сутність поняття "методика" ми звернулись до педагогічного словника С.Гончаренка, в якому зазначається, що "методика – галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності навчання, що вивчаються дидактикою і до змісту якої входять: встановлення пізнавального і виховного значення даного навчального предмету і його місця в системі освіти; визначення завдань вивчення даного предмета і його змісту; вироблення відповідно до завдань і змісту навчання методів, методичних засобів і організаційних форм навчання. Методика навчання є учінням про методи навчання" [4, с. 276]. В зв'язку з цим доцільно розглянути поняття "метод" навчання, що з психологічної точки зору означає "шлях дослідження, що впливає з загальних теоретичних уявлень про сутність досліджуваного предмета". У філософських словниках В.Андрущенка, В.Шинкарука "метод" характеризується як: обмежена й визначена (у людини усвідомлена) послідовність дій, що приводить до стало відтворених результатів [16, с. 452]; спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями відповідного об'єкту; систематичний спосіб досягнення теоретичного чи практичного результату, розв'язання проблем чи одержання нової інформації на основі певних регулятивних принципів пізнання та дії, усвідомлення специфіки досліджуваної предметної галузі і законів функціонування її об'єктів [17, с. 375]. Грунтуючись на дефініціях поданих у запропонованих словниках можна погодитись з думкою О.Рудницької, що "методика являє собою описання певних правил, засобів, форм, рекомендацій щодо конкретних педагогічних процесів і технологій їх здійснення" [14, с.16]. Власне методика інструментально-виконавської підготовки має виходити з того, що знання і виконавські навички, мистецтвознавчі поняття і педагогічні теорії, закономірності, факти, світоглядні висновки, а також апарат наукового дослідження і самоосвіти в цій сфері виконує в діяльності майбутнього вчителя музики інструментальну функцію, тобто виступає як засіб "інструмент", створення сприятливих умов для розвитку творчої особистості студента. При цьому методична система підготовки вчителів музики повинна бути спрямована на широку орієнтацію в історії і методології інструментального виконавства, знання її нотного фонду і численні виходи в практику. В основу методичних систем навчання покладено методологічне педагогічне знання з опорою на теоретичну і прикладну частину методик навчання, – зазначає В.Пилипчук, на основі чого й проектується відповідні технології, що організаційно впорядковують всі залежності процесу навчання, вибудовують його етапи, виділяють умови їх реалізації, співвідносять з можливостями для досягнення своєї основної мети-гарантії запланованого результату" [10, с. 141]. Тому сучасна методична система навчання гри на фортепіано у вищій школі повинна бути релевантною цілям оволодіння майбутніми вчителями методикою навчання цьому предмету в умовах, коли змінюються пріоритети, коли головною цінністю стає не знання саме по собі, а ті висновки щодо себе як успішного виконавця або вчителя, до яких приходять студент, що навчається гри на будь-якому інструменті. Необхідність обґрунтування поняття "навчально-методичне забезпечення" обумовлена тим, що успішність інструментально-виконавської підготовки у ВНЗ досягається лише за умови її належного оснащення дидактичними, науково-методичними, технічними й наочними засобами навчання, а також їх впровадженням і використанням у навчально-виховному процесі та виконавсько-педагогічній практиці. Як показав аналіз досвіду вищих педагогічних шкіл, успішне розв'язання завдань удосконалення інструментально-виконавської підготовки вчителя, на наш погляд, забезпечується тільки в рамках цілісної системи загальнопедагогічної підготовки, в якій у стрункому логічному взаємозв'язку були представлені всі основні її етапи: довузівський, вузівський і після вузівський. Відповідно до сучасних досліджень В.Буцяк, Н.Згурської, К.Завалко, А.Зайцевої, О.Щербініної та ін.) інструментально-виконавська підготовка майбутнього вчителя музики відповідає вузівському етапу загально педагогічної підготовки.

Висновки... Отже, за своєю значущістю інструментально-виконавська підготовка майбутнього вчителя музики значно перевищує довузівський і післявузівський періоди, тому що саме тут закладається основа майбутньої професійної діяльності.

Література

1. Абдуллина О.А. Общепедагогическая подготовка студентов в системе высшего педагогического образования. – М.: Просвещение, 1990. – 141с.

2. Ващенко Л.М. Управління інноваційними процесами в загальній середній освіті регіону : Монографія /Л.М.Ващенко. – К.: «Тираж», 2005. – 380 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / За ред.В.Т.Бусел. – К.: «Ірпін»», ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник /С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
5. Зязюн І. Учитель у вимірах епох і цивілізацій /І.Зязюн // Мистецтво і освіта. – 2008. – № 3. – С.9-16.
6. Закон України «Про вищу освіту» №2084-III від 17 січня 2002р. //web сторінка Міністерства світи і науки України:www.mon.gov.ua.
7. Каган М.С. Эстетика как философская наука /М.С.Каган. – СПб., 2000. – 210 с.
8. Масол Л. Національний курикулум: рамкові основи /Л.Масол // Мистецтво і освіта. – 2008. – №2. – С.17-21.
9. Пискунов А.И. Основные проблемы и задачи исследований области общепедагогической подготовки будущих учителей в высшей школе /А.И.Пискунов // Вопросы общепедагогической подготовки будущих учителей. – М.,1972. – С.46-53.
10. Пилипчук В.В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя в предметних методиках навчання : монографія /В.В.Пилипчук. – К.: «Педагогічна думка», 2007 – 76 с.
11. Сластенин В.А. Формирование личности учителя советской школы в процессе профессиональной подготовки /В.А.Сластенин. – М.: Педагогика, 1976. –179 с.
12. Словарь по социальной педагогике: Учеб. пособие для студ.высш.учеб. заведений /Авт. Сост.Л.В.Мардахаев. – М.: Издат.центр «Академия», 2002. – 368 с.
13. Рейзенкінд Т.Й. Дидактичні основи професійної підготовки вчителя музики в педуніверситеті : Монографія /Т.Й.Рейзенкінд. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2006. – 640 с.
14. Рудницька О.П. Педагогіка: загальна та мистецька: Начальний посібник /О.П.Рудницька. – Тернопіль: навчальна книга-Богдан, 2005. – 360 с.
15. Отич О. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання: теоретичний і методичний аспекти: Монографія /О.Отич. –Чернівці: Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
16. Філософський словник соціальних термінів /За ред.В.П.Андрущенко. – К.: «Р.И.Ф.», 2005. – 672 с.
17. Філософський енциклопедичний словник / За ред.В.Шинкарука. – К.: «Абрис», 2002. – 742 с.
18. Шахов В. Базова педагогічна освіта майбутнього вчителя: загально педагогічний аспект. – Вінниця, 2007. – 383 с.

Анотація

В статті проаналізовано сутність і зміст поняття “інструментально-виконавська підготовка” для подальшого його використання в повсякденній педагогічній практиці.

Аннотация

В статье, на основании анализа научной литературы подано теоретическое осмысление понятия “инструментально-исполнительская подготовка” для дальнейшего его использования в педагогической практике.

Summary

In the article the essence and maintenance of notion is analysed «preparation instrumental-carrying» out for subsequent his use in everyday pedagogical practice.

Подано до редакції 28.11.2009 р.

□ 2009

Реброва О.Є.

НАУКОВО-ХУДОЖНЯ ТВОРЧИСТЬ ЯК ВИЩІЙ РІВЕНЬ ПРОФЕСІЙНОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Звернення наукової думки до категорії ментальності, яка бере початок свого розвитку з кінця XIX століття обумовлено тенденцією пошуку складних, інтегрованих категорій, які б найбільш повно охоплювали суттєві якісні ознаки життєдіяльності людства та на міждисциплінарному рівні сприяли інтегративним процесам наукового пізнання. Однією з таких категорій справедливо вважається категорія ментальності, що визначає сформовані продовж певного часу загальні риси мислення, свідомості, почуття та відношення певного народу, етносу, соціальної групи, або окремої людини, в яких відбити найбільш важливі для особистостей думки, емоції, установки, стереотипи поведження. В науковій педагогічній думці феномен ментальності досліджується в контексті тих основних професійних якостей,